Молода качина зграйка лаштувалась у вирій.

На озерах уже встановлювалась осінь, зробилося холодним повітря, віяли, все посилюючись, північні вітри. Кілька днів поспіль із непривітного захмареного неба чулися прощальні крики журавлів — вони вже відлітали туди, де гріло сонце, було тепло й багато корму. Качина зграйка там ще не була; каченята вивелися минулої весни на цьому озері, за літо підросли посеред очеретів та осоки й думали тільки про одне — як наїстися. Цього літа з кормом було кепсько, від постійних дощів вода в озерах стояла високо, вона попідтоплювала береги сіножатей; трава, яку полюбляли качки, опинилася глибоко під водою, діставати корм було незручно й важко. Та й корму того чомусь усе меншало, на раніше відкриті місця понаносило піску з розкопаних екскаваторами берегів. Качки й на осінь почувалися слабкими, повільно росли й були постійно голодними.

Старий качур уже кілька днів поспіль відчував якийсь тривожний неспокій — треба було відлітати. Водяне птаство підпорядковувалось інстинктові, споконвічній пташиній волі, яка певною осінньою порою гнала птахів на південь, де був порятунок від голоду і стужі. Але ця молода зграя не знала того й тривоги не відчувала. Змучені літнім недоїданням, качки ніяк не переставали перекидатись у воді куценькими задками догори й нишпорити по дну невтомними дзьобами.

Якось уранці, коли трохи прояснилося небо, низько попід хмарами, ляскаючи крилами, пролетіла качина вервечка — це вирушила в дорогу сусідня зграйка з поближньої затоки. Відчувши черговий приплив неспокою, качур трохи піднявся над водою і тривожно затріпотів крилом, закликаючи тим до уваги свою невеличку родину. Але жодного з його каченят не було поруч. Тоді він швиденько поплив уздовж комишу, таки довжелезного, на кілька верстов довкола озера, і скоро зауважив усіх. Його качки якось незвичайно жваво пірнали в каламутній воді, й качур збагнув: вони натрапили на поживу.

Тутешній берег був голий, без трави й кущів. Неподалік, за горбатим пагорком, здіймались угору два закіптюжені димарі, з яких до неба безперервно линув дим. Взагалі-то, тут було навіть затишно, пагорби затуляли невеличку затоку від студеного північного вітру. Хоча й не вірилося, щоб тут раптом виявилось багато корму, але так воно насправді й було. Інакше качки не метушилися б із такою жвавістю, ніби востаннє у житті прагнучи наїстися. Качур так само пірнув, звично протягнув дзьобом по м'якому дні й одразу відчув і втямив, звідки цей корм. У воді, схований під крутим берегом, стирчав кінець бетонної труби, з якої щось плинуло в озеро — каламутне, але приємне на смак.

Того дня качки добре натоптали свої тугі вола, надвечір вони ледь ворушилися на воді й заночували купкою неподалік, у рідкому очереті. Качур, котрий так само з повним волом приплив туди останнім, втомлено задрімав, заколиханий дрібними хвильками, але маючи твердий намір завтра відлетіти.

Та назавтра, щойно небо над озером почало розвиднюватись, качина зграйка наввипередки ринулася з комишу в затоку. Качечки відразу ж почали пірнати, виринати і їсти, їсти. Може, перед відльотом і не варто було аж занадто набивати свої вола, та качур не міг спинити їхнього прагнення. Він і сам охоче підживлювався разом з усіма, думаючи: нехай вже наїдяться, а потім він їх підніме у політ. Певно, такої ж думки була й стара качка-мати, яка спершу була підпливла до качура, коротко крякнула й подалася назад, до зграйки. Вона й підрослих качечок не залишала без нагляду, хоча прудкі доньки вже не надто слухались її. Не те, що колись, як були малі...

Так само, у метушні за поживою, промайнув і другий день. Качки вволю наїлися й ледь допливли надвечір до затишного комишу. За ними приплив качур, і вся невеличка зграйка загойдалась на тихій воді.

Назавтра зранку качур виплив із очерету першим і гучним ляскання крил подав знак зібратись біля нього. Качина зграйка відразу пожвавішала, прокинулась, але до качура підпливли тільки три качечки,

всі інші швиденько подалися до місця з кормом. Це вже був непослух, качур був готовий сильно обуритися. Та не зумів цього зробити — качина мова ощадлива й поміркована. Свій новий сигнал крилами він адресував качці-матері, яка була теж попливла слідом за молодими качками. Вона була змушена повернутися, щось прокрякала, що качиною мовою могло означати: дай же качкам поїсти! Качур дав свій дозвіл, але тільки до полудня, не довше. Опівдні він там само, посеред плеса, крилами й голосом дав зрозуміти зграї, що слід закінчувати напихатися, пора у вирій. Вони на озері залишились чи й не останніми. Аби не запізнитися.

Його, одначе, погано слухались, декотрі все й далі намагалися пірнати, неначе боячися втратити останні придатні для того хвилини. І качур раптом зрозумів, що марні всі його спроби, тим більше, що й качка-мати невдовзі приєдналася до неслухів. Одна лиш менша качечка Сіренька гойдалась на хвилях біля качура-батька, ніби мовчазно поділяючи його клопіт.

Качки не бажали нікуди летіти — їм непогано велося й тут.

Качур не знав, що з ними робити, як пояснити, що це — небезпечно. Якщо вони спізняться, у піднебессі їх може захопити негода, а то й сніг, вони загинуть, не долетівши до теплого вирію. Або ще можуть вдарити морози, й озеро замерзне. Тоді вони лишаться без корму і так само загинуть. Свою заклопотаність він з обуренням, гучно крячучи й б'ючи по воді крильми, доніс усій зграї, коли та нарешті наїлася й качки перестали пірнати. Але йому не дуже-то й повірили.

І справді, досі ж не було надто холодно, а в цій прикритій пагорбами затоці навіть затишно. Головне — нагріта за літо озерна вода видавалась теплішою за повітря, з неї не хотілося вилазити. Та качур знав, що так буде недовго, що озеро колись таки замерзне. А крига — загибель для качиного племені. Та на всі його заклики качки Л не відгукувались, явно не бажаючи вірити. Качка-мати коротко й виразно

повела крилом — в один бік, потім у другий, що означало: може, замерзне, а може, й ні. Зате тут є що їсти.

Так, тут був корм, качур уже проклинав його, бо той корм з'явився дуже невчасно: не там і не тоді, коли був потрібний. Тепер ця несподівана ситість загрожувала качкам загибеллю. Як і їхня зголодніла поквапливість. Качки за кілька днів помітно обважніли і з постійно набитими волами виглядали незграбами. З такими волами важко було просто знятись у повітря, не кажучи вже про те, щоб здолати довгий і тяжкий шлях до теплих країв. Та що міг вдіяти качур?

Він міг би летіти сам або з Сіренькою, яка поки що слухалась його. Але він не хотів покинути решти, цих зажерливих, недалекоглядних дурників, які не бажали зрозуміти, що на них чекає. Качур так стривожився, що перестав пірнати в каламутну воду, лише кружляв затокою та ляскав по воді крильми, висловлюючи цим свою заклопотаність і гнів. Та, здається, на качура вже перестали звертати увагу.

Якось уранці він догледів, як трава на пагорбі віддалік неначе вкрилася пліснявою — то брався іній першого передзим'я; у повітрі відчувався морозець. Але вода в затоці, як і раніше, була теплою, скрізь над нею курилася легка прозора пара, в якій качки почувались особливо жваво. Тоді качур зробив чи не останню спробу вивести їх на озеро й підняти у повітря. Та невдовзі зрозумів, що жодна з качок уже не підніметься, так усі вони обважніли від надмірної ситості. І все не перестають пірнати — наїдаються. Кожного дня надвечір качки туго набивали обвислі вола. Корму під трубою не меншало.

Качур був уже не молодий віком, аж три осені поспіль він літав у вирій і щовесни повертався на своє озеро. Він не міг не розуміти, чим закінчиться качиний непослух. Він лиш не знав, як сам мав би поставитись до цього. Але й рятуватися самому також уже робилось запізно. Тоді він мав останню розмову з качкою-матір'ю, яка одна лиш

могла йому посприяти. Та не захотіла. Мабуть, як завжди, не вистачило її качиного розуму.

Тим часом на берег ліг перший легкий зазимок. Пагорб побілів від снігу, ставши навіть гарнішим, ніж був доти. А затока все курилась теплою духмяною парою. У ній надзвичайно затишно почувалися качки. Одного ранку качка-мати так і сказала качурові: дарма ти турбуєшся, тут буде незгірш, як у вирії. Тут — цивілізація, труба прогодує. А мороз? — заперечив їй качур. А морозу, може, й не буде, відказала качка. Не було ж його влітку...

Качур розумів, що вона помиляється, та не вмів переконати її у цьому. Особливо після того, як її підтримали інші качки. Навіть його улюблениця Сіренька — і та останнім часом дуже обважніла й більше трималась на воді побіля матері. Качур усе частіше залишався в самотності й часом навіть починав сумніватись у своїй правоті. А може, і справді морозу не буде? Не буває ж його на півдні, куди птахи летять у вирій.

Але то — на півдні. Тут же була якщо й не північ, то, принаймні, щось близьке до неї. Чекати _ чогось доброго, мабуть, було марною справою. Але качки, як і люди, мали потребу завжди сподіватися на краще. А що краще — річ оманлива, того качки не розуміли.

Якось уночі зробилось дуже холодно, померзлі птахи ледве дочекалися ранку. А тоді побачили, що берег в очереті узявся гарним тонким льодом. Декотрі навіть пробували його дзьобами, на смак він був приємним і швидко танув. Щоб випливти в затоку, його легко проламували волами й лапами й так доп'ялися до жаданої труби. Та назад зграйка вже дістатись не змогла — за день комиш намертво повмерзав у кригу. Качка-мати тоді видряпалась на крижаний край і перевальцем пошкандибала першою. За нею так само незграбно побрели качки — їм хотілось ночувати там, де вони звикли. Качур за ними не пішов, залишився на чистій воді у затоці.

Але й затока вужчала. Мороз поволі, але наполегливо розпросторював озером своє крижане царство. За кілька днів у затоці залишився невеликий клаптик чистої води уздовж берега. Там цілий день і ніч сновигали качки. Правда, не всі. Деякі повилазили на кригу й понуро сиділи, немов чогось чекаючи. Серед них був і качур. Він уже нікуди їх не кликав — не було куди кликати. Він тільки мовчазно докоряв собі, що не спромігся свого часу змусити їх знятись у вирій. Та як було відірвати зголоднілу зграю від багатого корму! Тільки навіщо той корм?

Ночували вони тепер у тісній ополонці, якогось ранку побачили, що комини, які вистромлювалися віддалік із-за засніженого пагорба, перестали диміти. Це качок не дуже налякало. А Злякалися вони, коли відчули, що у воду з бетонної труби вже не тече нічого. Качки не знали, що це завод збанкрутував, і труба перестала працювати. Як і все інше на заводі. А вузенька ополонка дедалі вужчала. Доки крига остаточно не з'єдналася з берегами...

...Коли знову настала весна і стомлені зграї гусей, журавлів і качок почали повертатися з далекого вирію, в озерній затоці вони не знайшли нікого.

Тільки рештки мокрого строкатого пір'я де-не-де гойдалися в очеретах біля берега. Це було все, що залишилось від ситої і необережної качиної зграйки.